

CTITORIA LUI MATEI BASARAB DE LA SOVEJA

ANTON PARAGINĂ

Vrancea posedă un număr însemnat de monumente. Un loc important între acestea ca număr dar mai ales ca valoare, îl ocupă cele istorice. Mai vechi (arheologice și medievale), sau mai recente (moderne și contemporane), ele vorbesc de puterea economică a locuitorilor zonei de evenimentele care au avut loc pe aceste meleaguri și nu în ultimul rînd, de gustul pentru frumos al meseriașilor sau artiștilor care au creat aceste valori.

Rîndurile de față se ocupă în special de Mănăstirea Basarabilor de la Soveja, monument important al istoriei noastre naționale mai ales prin simbolul atît de drag generațiilor noastre — Pacea. El face parte din categoria ctitoriilor voievodale, monumente ce se întind ca datare cronologică în județul Vrancea de la sfîrșitul secolului al XVI-lea pînă în secolul al XVIII-lea. Începutul îl face, voievodul Moldovei, Ieremia Movilă cu ctitoria sa de la Vizantea, urmează apoi Matei Basarab (1632—1654) cu Mănăstirea Soveja, cele ale lui Dabija-voievod (1661—1665) de la Domnești și Focșani, a lui Grigore Ghica (1660—1664) din Focșani, a Cantemireștilor de pe Valea Milcovului de la cumpăna secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea și în cele din urmă ctitoriile lui Nicolae Mavrocordat și Constantin Racoviță Cehan din Focșani, orașul de reședință pînă în anul 1862, a ținutului Putna și a județului Slam — Rîmnic.

Înălțarea relativ tîrzie în această zonă de către voievozii Principatelor române a unor asemenea construcții se datorează, credem, în primul rînd opoziției populației răzășești cea mai numeroasă și mai compactă din toate ținuturile Moldovei, care vedea prin aceasta subminarea drepturilor strămoșești. Atitudinea răzeșilor este evidentă, de altfel, atît în cazul mănăstirii Soveja cînd se opun la ridicarea acesteia pe teritoriul satului Cîmpuri cît și în cazul mănăstirii Mera cînd Constantin Cantemir îi amenință pe țărani să-și vîndă pămînturile ce le au în jurul mănăstirii, pe Milcov, pe preț bun „că vedeți voi, că cu Domnia Mă nu-ți ține moșie să fiți răzăși“.

Pe lîngă aspectul menționat ele au contribuit totuși la dezvoltarea demografică a localităților respective și la prosperitatea economică a zo-

nelor din apropiere prin apariția de tirguri și iarmaroace. Sub patronajul unora au funcționat primele școli iar în Focșani primul spital. Zidurile lor au constituit un punct de refugiu și de rezistență în fața diverșilor atacatori iar unele din acestea și în special „Dobromira“ de la Soveja la întărirea unității de neam.

Arhitectura lor este deosebit de interesantă. Ea reflectă în cele mai multe cazuri influențele culturale de o parte și de alta a Milcovului dar și o oarecare originalitate cum este cazul bisericii „Proorocul Samuil“.

În anul 1616 este consemnat pentru prima dată toponimul „Soveja“. Era sat sau un simplu loc? Opinăm pentru prima variantă deoarece documentarele emise începînd cu mijlocul secolului al XVII-lea menționează siliștea și satul Soveja, iar recente informații arată că nu departe de actuala localitate au fost descoperite ruinele unei vechi biserici.

Un rol important în evoluția localității l-a avut ridicarea în 1645 a mănăstirii Dobromira de către voievodul Țării Românești, Matei Basarab (1632—1654), în urma păcii încheiate cu domnul Moldovei, Vasile Lupu (1634—1653). Ea, ca de altfel și biserica „Stelea“, din Tirgoviște, pe care o construiește din temelii în același timp Vasile Lupu, simbolizează „frăția“ și „marele prietășug“ al celor două principate și al celor doi voievozi. Inițial mănăstirea trebuia amplasată la mijlocul văii Șușița, pe moșia răzășilor din satul Cîmpuri, dar locuitorii de acolo „temîndu-se ca nu cumva prin zidirea acesteia pe teritoriul lor să-și piardă moșiile părintești s-ar fi revoltat și ar fi ucis pe calfa zidarilor care stăruia a zidi acolo biserica“.

În cele din urmă se hotărî ca loc de construcție „locul Dobromira din ținutul Putna... cu muntele Răchitaș către răsărit pînă în braniștea schitului Vizantea și muntele Zboina“, loc care corespunde cu mai vechea ctitorie de pe apa Dobromirului a ieromonahului Partenie, începută împreună cu Negrea din Vrancea cu banii luați de primul în urma vînzării a 400 de banițe de grîu date de Matei Basarab pentru stricăciunile pe care le suferise anterior schitul său de la Babele din partea trupelor muntene. La alegerea acestui loc a contribuit se pare mitropolitul Varlaam, bun cunoscător al zonei și principalul negociator din partea voievodului Moldovei la această pace precum și prezența unor munteni în zonă anterior ridicării ei.

Matei Basarab nu a fost mulțumit cu construcția făcută de Partenie, terminată prin 1640. Ea nu corespundea exigențelor sale și „o zidi din nou din temelii“ păstrîndu-i însă vechiul hram. Îi puse pisanie scrisă în slavonește din care reiese clar care îi este ctitorul „cu ajutorul lui Dumnezeu și cu porunca și cheltuiala prea păcătosului său rob Io Matheiu Basarab domnitor și Voievod a toată țara Ungro-Vlahiei și o soției noastre Kneaghina Elena s-a ridicat acest dumnezeiesc lăcaș al nașterii domnului și mintuitorului nostru Isus Christos afară de hotarele țării noastre în locul moldovenesc al Vrancei. Ziditu-s-a cu bunăvoința și pogorămintul la voința noastră a prea iubitului fratelui nostru Domnitorul Moldovenesc Ioan Voievod, în anul facerii lumii 7153 (1645)“.

Concomitent cu înălțarea acesteia voievodul Țării Românești înlesnește venirea de peste Milcov din Rucăr și Dragoslavele a mai multor locuitori.

În scurt timp biserica devine o mare proprietară cu posesiuni în diferite zone. Cele mai multe le găsim în fostul ținut Putna și mai ales jurul ei. Domnul Moldovei, Vasile Lupu, dăruia în anul 1646 uric „asupra munților Zboinile și Clăbuciul pînă în Lepșa în jos pînă unde se împreună cu hotarul Tulnicilor și în Cașin și în Șușița și Răchitașul și îi întărește mai multe locuri de braniște din obîrșia Șușiței și din curmătura Sovejei pînă în Valea Boului“. Intră apoi în stăpînirea vechiului sat Soveja iar prin danii și cumpărări ia în stăpînire mai multe pămînturi de pe Valea Șușiței pînă la „Tălăpan“ din sus de Ferăști și pînă în dealul Ireștilor cum spune un document din același secol. Avea prisăci, livezi și finețe, vii la Străoane, Muncelu, Verdea și Babe, mori și vaduri de mori la Vitănești (moara este și în prezent Tifești), Clipicești, și Văcărești.

În ținutul Tutovei îi sînt cumpărate cu 700 de galbeni de domnul Țării Românești pămînturi în satele : Ruptura cu vad de moară pe Bîrlad, Costești cu vad de moară în Pereschiv, Priponești cu vii și pomi. Tot în același ținut mai deținea prin danii și cumpărături părți de sate sau sate întregi ca cele de la Ciorăști, Ursăști, Bălănești, Măzărești și Gărdiașani.

În ținutul Tecuci deținea proprietăți la Mărcești și Ilcești. Interesant este faptul că cele mai multe danii le are din partea răzășilor. Boierii, iar printre aceștia cităm pe Ursu Vartic, Alexandru Costin, pe frații Cio-golea și pe Dabijești, au vîndut doar. Avea proprietăți și dincolo de Milcov în Muntenia. În anul 1656, Constantin Șerban, voievodul Țării Românești (1654—1658) poruncește ca mănăstirea Dobromira din Soveja „să fie lăsată în pace de toți vameșii de la schela Focșani, fiind scutită de vama de vin cît va face în dealul Coteștilor, îndeosebi de vama de la Brăila, după cum a fost scutită și de Matei Voievod“.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea mănăstirii îi erau închinete schiturile Babele și Galbeni și avea un metoh la Cîmpuri.

Printre prelații mănăstirii se cuvine a menționa prezența preotului Daniil fost mitropolit de Alba Iulia. În 3 noiembrie 1667 acesta participă ca martor alături de egumenul mănăstirii, Macarie, la o delimitare de hotar, iar din anul următor pînă în 1708 îl găsim ca egumen la schitul de la Babele.

Proprietățile mănăstirii Dobromira sau Soveja, cum este cunoscută din ce în ce mai mult, ajung la o întindere maximă la mijlocul secolului al XVII-lea. Datorită acestora ea va intra în conflict cu vecinii și în special cu mănăstirea Cașin, ctitoria voievodului Gheorghe Ștefan (1653—1658). Aceste certuri determinate de tendința de acaparare a egumenilor celor două mănăstiri au făcut ca în repetate rînduri principele Moldovei să intervină trimițînd reprezentanții săi alături de cei al Țării Românești pentru stabilirea adevărului. Menționăm, aici, că voievozii munteni de pînă la domniile fanariote au avut o permanentă grijă de această ctitorie a lor, iar printre cei însărcinați cu supravegherea lucrărilor, a înzestrării cu bunuri și a păstrării acestora cităm pe marele comis Radu

în anii de domnie ai lui Matei Basarab și pe pitarul Neagoe în timpul voievodului Constantin Brincoveanu. Conflicte au avut și cu mănăstirea Baranovschi pentru satul Galbeni, din fostul ținut al Tecucilor și cu vrîncenii din Tulnici pentru zona muntelui Lepșa. În iulie 1694, se împacă cu aceștia din urmă, stabilesc hotarele și hotărăsc de comun acord că „sarea (necesară ambelor localități — n.n.) să o țină împreună vrîncenii și mănăstirea“.

Cu toată averea pe care o deținea și a scutirilor de dări pe care domnitorii de obicei le-au acordat mănăstirii, aceasta decade. La începutul secolului al XVIII-lea, în iulie 1715, Nicolae Mavrovordat, domnul Moldovei, „văzînd starea de ruină a Mănăstirii Soveja din ținutul Putna... o închină la Ierusalim unde este patriarhul Hrisant“, iar în octombrie același an poruncește „tuturor slujitorilor din ținutul Putna să nu ia nici un fel de dări și angherii dela poslușnicii mănăstirii Soveja, care este închinată la sfîntul Mormînt de la Ierusalim“.

Egumenii greci sosiți la Soveja după 1715 caută să pună ordine în proprietățile și construcțiile mănăstirii. Ei au dărîmat vechiul zid de incintă, considerîndu-l prea strîmt, ridicînd un altul însă de o rezistență scăzută. Paralel ei caută să obțină o serie de privilegii de la domnitorul Moldovei. Astfel, la 4 iulie 1755, egumentul mănăstirii, Mitrofan, reușește să primească de la domnitorul Matei Ghica venitul „pe dughenele și colibele cu marfă la tîrgurile ce se țin pe moșia mănăstirii“ iar la 12 mai 1765 Grigore Alexandru Ghica, împuternicea să oprească pe oricine va încerca să țină cîrciumă sau să vîndă băuturile pe moșia mănăstirii, în afară de vinurile mănăstirii.

La începutul secolului al XIX-lea situația mănăstirii devine foarte critică. În 1802 un cutremur de pămînt cunoscut sub numele de „Cutremurul cel Mare“ distruge o mare parte a zidurilor de incintă și biserica. Cu ajutorul sătenilor din Soveja biserica este refăcută, iar ca recompensă mitropolitul Moldovei îndeamnă la 28 decembrie 1826 conducerea mănăstirii „să lase pe locuitorii Sovejei să-și îngroape morții în cimitirul mănăstirii“.

În anul 1846 „răzvrătitorul ordinei publice“ Alecu Russo fiind surghiunit la Soveja, arată că „Biserica e mică, goală și prefăcută mai totul din nou... din vechea clădire au mai rămas numai lespezile de pe jos și pisania...“ iar în august 1883 episcopul cărturar Melchisedec consemna că după secularizarea averilor mănăstirești din 1863 casele egumenilor au fost ocupate de comanda grănicerilor iar apoi prin 1871 au fost arse pînă în temelii de un incendiu fără a mai fi zidite din nou.“

Aflate într-un loc destul de retras între satul Soveja și mănăstirea Dobromira a existat mult timp o strînsă interdependență. A constituit locul de destinație al pribegilor din diferite cauze, din principatele surori. Moldoveni, munteni și transilvăneni au găsit aici la apa Dobromirei (Dobromira — Bună Pace) ospitalitate deplină. Fortificația sa a apărut locuitorii satelor de diferiți atacatori interni sau externi și a oferit garanție negustorilor ce veneau să-și vîndă produsele la iarmaroacele de aici contribuind astfel la prosperitatea și dezvoltarea demografică a localității.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- MARIN DUMITRESCU, Istoricul a 40 de biserici din România, București, 1899, pag. 185.
- IOAN RAUȚESCU, Dragoslavele, Cîmpulung Muscel, 1937.
- AUREL SAVA, Contribuțiuni la istoria Bisericii Vrîncene, Milcovia Focșani an. 1931, vol. I, pag. 20.
- NICOLAE STOICESCU, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, București 1974.
- DINCA G., Două ctitorii voievodale înălțate în semnul împăcării și prieteniei : biserica Stelea din Tîrgoviște și mănăstirea Soveja din Vrancea în Glasul Bisericii, 1971, nr. 5—6, pag. 511—523.
- CONSTANTIN ST. BILCIURESCU, Mănăstirile și bisericile din România cu mici notițe istorice și gravuri, București, 1980, pag. 203—204.
- *** Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului, București, vol. I—V.
- *** Documente privind istoria României, Moldova, București veac XVII.

DOBROMIRA — L'ETABLISSEMENT DE MATEI BASARAB À SOVEJA

RESUMÉ

L'étude nous presente l'histoire de la localité et surtout du monastère de Soveja, fondée par le prince Matei Basarab de Valachie, à la memoire de la paix conclue avec Vasile Lupu, prince de Moldavie. Apres des reinseignements concernant la construction du couvert, sa dotation etc., on souligne que les fortifications le l'édifice ont permis a l'époque l'accès des marchandes et l'essor économique du village de Soveja.